

บทที่ 4 อักษรไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในปี พ.ศ. 1893 พระเจ้าอู่ทองได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีของไทยทางใต้ ประกาศความเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกรุงสุโขทัย แต่ชาวอยุธยายังคงรับเอาตัวอักษร ตลอดจนอักษรวิธีของอักษรสุโขทัยสมัยพระยาสิทธิโหมมาไว้ ทั้งนี้จากการศึกษารูปสัณฐานของตัวอักษรในศิลาจารึกและเอกสารอื่น ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา นามมาเปรียบเทียบกับรูปสัณฐานอักษรและอักษรวิธีในสมัยพระยาสิทธิโหมแล้ว จะเห็นได้ว่ารูปสัณฐานอักษรอาจแตกต่างกันบ้างบางตัวแต่อักษรวิธียังคงเป็นระบบเดียวกัน

ในบทที่แล้วกล่าวได้ว่าตัวอักษรสมัยสุโขทัยที่นำมาศึกษาจะไม่ปรากฏในรูปอื่นนอกจากศิลาจารึกเท่านั้น แต่เราก็ไม่อาจจะด่วนสรุปว่า สมัยสุโขทัยยังไม่รู้จักเขียนหนังสือลงบนวัสดุอื่นเพราะวรรณกรรมสำคัญ ๆ ในสมัยสุโขทัย เช่น ไตรภูมิพระร่วง และสุภาสิตพระร่วงได้มีการคัดลอกต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน แสดงว่าต้นฉบับคงจะเขียนบนกระดาษคือสมุดไทย เพราะหนังสือพระธรรมที่บรรจุหีบพระธรรมวางหน้าพระในการสวดอภิธรรมก็เป็นหนังสือลักษณะสมุดไทยหรือสมุดข่อย แต่เนื่องจากเวลาอันยาวนาน ประกอบกับสภาพอากาศของเมืองไทย กระดาษจึงมีอายุไม่นานเท่ากับศิลา

มาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาก็ทำนองเดียวกัน หลักฐานทางตัวอักษรที่ปรากฏอยู่จะเห็นเด่นชัดได้จากศิลาจารึก แต่จารึกในสมัยกรุงศรีอยุธยามีน้อยกว่าสมัยกรุงสุโขทัย และมักจะเป็นจารึกที่ไม่สำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าคนอยุธยาจะเขียนหนังสือลงบนวัสดุที่ไม่คงทนถาวร เช่น เขียนบนกระดาษหรือจารบนใบลาน เพราะเขียนสะดวกกว่าการจารึกบนศิลาแต่ช่วงเวลาอันยาวนานของกรุงศรีอยุธยาทำให้สิ่งที่เขียนบนวัสดุดังกล่าวเสื่อมสลายไป

ประกอบกับเหตุการณ์บ้านเมืองที่เราต้องรบราฆ่าฟันกันเองบ้าง ถูกศัตรูภายนอกโจมตีบ้าง โดยเฉพาะการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 หนังสือต่าง ๆ คงถูกเผาหมดไหม้ไปจนกองเพลิงเป็นจำนวนมาก เมื่อบ้านเมืองแตกเป็นก๊กเป็นเหล่า เกิดสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด เช่นนั้น หนังสือต่าง ๆ คงถูกทอดทิ้ง หรือถูกทำลายไปมาก จึงหลงเหลือมาถึงปัจจุบันน้อย จะหาอ่านได้แต่เฉพาะในศิลาจารึกเป็นส่วนใหญ่ซึ่งหารายละเอียดที่แน่ชัด กล่าวคือ จะบ่งบอกระยะเวลาไว้ด้วย หากให้ทราบถึงลักษณะตัวอักษรได้ว่าจารึกกันตั้งแต่เมื่อใด รูปสัณฐานอย่างไร (ก๊อซ สติรกุล 2530 : 87)

อย่างไรก็ตามการจารึกลงบนศิลาจะทำให้สวยงามเหมือนการเขียนบนกระดาษ หรือการจารบนใบลานย่อมทำได้ยาก เพราะการจารึกต้องใช้แรง ใช้เวลามากกว่าการเขียนหรือการจาร

แต่การที่จะนำตัวอักษรที่เป็นลายมือและปรากฏบนกระดาษไปคำนวณว่าเขียนขึ้นเมื่อใดนั้นย่อมทำไม่ได้ ถ้าไม่มีหลักฐานอื่นประกอบที่แน่ชัด จึงเป็นข้อที่ควรระวังอย่างยิ่ง บางครั้งแม้จะมีการบันทึกว่าวัดแจ้งว่าคัดลอกเมื่อใด ก็ไม่อาจทราบได้ว่าหนังสือนั้นเขียนจริง ๆ เมื่อใดเพราะผู้คัดลอกอาจเพ่งลอกเพ่งเขียนก็ได้ นอกจากนี้การเขียน การคัดลอกอาจจะไม่เหมือนต้นฉบับทีเดียวเพราะผู้คัดลอกอาจจะลอกเฉพาะใจความหรือเนื้อหาสาระของเรื่องไว้เท่านั้น แต่ลายมือหรือรูปสัณฐานตัวอักษรยังเป็นของผู้คัดลอกเอง (ก๊อซ สติรกุล 2530 : 88)

ฉะนั้นช่วงเวลา 417 ปีแห่งความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา บรรดาปราชญ์ราชบัณฑิตคงได้สร้างสรรค์ผลงานด้านการเขียนไว้มาก ทั้งนี้เป็นการบันทึก

ด้วยตัวอักษรไทยและอักษรขอม แต่ด้วยเหตุผลดังได้กล่าวมาแล้ว ทำให้เอกสารต่าง ๆ หลงเหลือมาถึงปัจจุบันน้อยมากโดยเฉพาะลายมือที่เป็นตัวเขียนบนกระดาษที่สำคัญ ๆ ไม่ได้เหลืออยู่ในเมืองไทย ต้องไปค้นหาตัวอย่างจากต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าเมื่อเทียบกับอาณาจักรสุโขทัยแล้ว เราสามารถสืบสาวเพื่อศึกษารูปสัณฐานของอักษรสมัยสุโขทัยได้ง่ายกว่า เพราะสมัยสุโขทัยมีหลักฐานทางด้านศิลาจารึกหลงเหลืออยู่มากและยังยืนกว่าเอกสารอื่น ๆ

ในบทนี้จะขอแบ่งกล่าวถึงลักษณะอักษรในสมัยกรุงศรีอยุธยาออกเป็น 2 สมัย คือ

- สมัยอยุธยาตอนต้น ตั้งแต่พระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ถึงสมัยพระเจ้าปราสาททอง
- สมัยอยุธยาตอนปลาย ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนถึงกรุงศรีอยุธยา

4.1 อักษรไทยสมัยอยุธยาตอนต้น

จากหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์หลายฉบับ ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างอาณาจักรสุโขทัยกับอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา แม้ว่ากรุงศรีอยุธยาจะได้เปรียบอาณาจักรสุโขทัยในทางการเมืองมาโดยตลอดก็ตาม แต่ในทางวัฒนธรรมทางด้านภาษาและตัวอักษรแล้ว ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าอาณาจักรสุโขทัยเป็นต้นแบบของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยานับตั้งแต่สมัยพระมหาธรรมราชาลิไทเป็นต้นมา อักษรไทยสมัยอยุธยาในยุค

แรก ๆ คือ จารึกบนแผ่นดินบุก (จารึกหลักที่ 42) ขุดพบในกรุฐานพระปรางค์วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คงจะมีอายุใกล้เคียงกับวัดมหาธาตุนี้ซึ่งตามประวัติกล่าวว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ทรงสร้างขึ้นบริเวณที่ทอดพระเนตรเห็นพระบรมสารีริกธาตุ แสดงปาฏิหาริย์ เมื่อ พ.ศ. 1917 ตัวอักษรในจารึกนี้ มีการใช้ไม้ท่อนอากาศแทนการเขียน อักษรเรียงกันสองตัว วิธีการเขียนเช่นนี้ได้ทราบกันดีแล้วว่าเริ่มต้นในสมัยพระยาสิทธิ แต่ การเขียนยังปน ๆ กันอยู่ (ภาธร สติกรกุล 2530 : 90)

จารึกหลักต่อมา คือ จารึกหลักที่ 51 * (วัดสองคม) จังหวัดชัยนาท ใน จารึกหลักนี้ได้บอกศักราชไว้อย่างชัดเจนว่า จารึกขึ้นใน พ.ศ. 1956 จะพบว่ารูปสัณฐาน อักษรส่วนใหญ่มิยังคงรักษาลายเส้นไว้คงอยู่เช่นเดียวกับอักษรสมัยพระยาสิทธิ แต่จะมีการคลี่ คลายรูปสัณฐานออกไปบ้าง กล่าวคือ

- สระ อะ จะเขียนเป็นเส้นต่อกัน เช่น **๒๒๑๑๑๑** - พระเจ้า
- สระ อี,อี เริ่มคลี่กลายเป็นลักษณะริ่มากขึ้น คล้าย ๆ อักษรขอม และ เมื่อเขียนบนตัว จ และ ร จะเหมือนกับเขียนบนตัว ว ของอักษรขอม เช่น

* ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ 3 กำหนดเป็นหลักที่ 51 แต่กองพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติกำหนดเป็นจารึกเลขที่ 46/2499

อิง - อิง (อิง)

ดีวิมานน - ศิริมานน (ที่)

- เมื่อมี ร ควบ จะเขียนเป็นรูปตัวเชิง ร เช่นเดียวกับอักษรขอม ตัวอย่าง

ศรีเทพ...

- ศรีเทพ...

ออกตุ้

- ออกศรี

หลักที่ 42

จารึกแผ่นดินนุกภาษาไทย

วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านที่ ๑

คำจารึก

คำอ่านปัจจุบัน

๑. ด้วยกุศลผลกุษาหล่พระพุ	ด้วยกุศล ผลกุษาหล่พระพุ
๒. ทศพิมพ์ ถ้วนวันเกิดทัญษา	ทศพิมพ์ ถ้วนวันเกิดทัญษา
๓. พระศรีรัตนไตรยพ้งพระสัค	พระศรีรัตนไตรย พ้งพระสัค
๔. ปกรณามิธรรมสร้พบริบูรณ์	ปกรณามิธรรม สรรพบริบูรณ์
๕. กลับนาอานิสงสนิใบท้ววไตร	กลับนาอานิสงสนิใบท้ววไตร
๖. ภพสप्तตัวนิกรปิดอรณา	ภพสप्तตัวนิกร ปิดอรณา
๗. ดิสำฐชนสวนตณุช่าขอไป	ดิสำฐชน สวนตณุช่าขอไป
๘. เกอดเอากัเนอดินดุสิต	เกิด เอากาเนอดินดุสิต
๙. กลับพิตรพระไมตรีเมือ	กลับพิตรพระไมตรี เมือ
๑๐. พระศรีสร้เพชญ์เสด็จมาเบ	พระศรีสรรเพชญ์ เสด็จมาเบ
๑๑. น พระพุทธขมาอุตบัตดิน	นพระพุทธ ขอมมาอุตบัตดิน
๑๒. กษัตริย์ตระกูลโพเราะสุรเปรม	กษัตริย์ตระกูล โพเราะสุรเปรม

คำจารึก

- ๑๓. ปราชญ์อาจโรยทานทานหา
- ๑๔. วภาทวทุกแดนแสนสาธุ
- ๑๕. บูชาทนต์พิงพวงธรรมเทศ
- ๑๖. นาสีพระเจ้าขเขาวสทรง
- ๑๗. พนวสขัมบุญกุลบาตรจีวร
- ๑๘. ญาพักกรโกรเทศเด็จ

คำอ่านปัจจุบัน

- ปราชญ์ อาจโรยทาน ทานหา-
- ว ลือท้วทุกแดน แสนสาธุ
- บูชา ทนต์พิงพวงธรรมเทศ
- นาสม(เด็จ)พระเจ้า ขอเข่าวสทรง
- พนวขมบุญ กุลบาตรจีวร
- อย่าพักกรโกรเทศ เด็จ

คำจารึก

๑. เลสตรบคัอรหัตถันสง
๒. สารโดยพระใบนिरพานพาก
๓. ฟ้าขาวเดยอิกขาอริสธา
๔. นนีนแต่ อนิเจือผูกทาทพระ
๕. พินนิแลพอยาโคเจด
๖. สิบหาปิวันโคฉิมเหมิน
๗. เจดพันหารอยวันักทา
๘. พระถวนวเทาดังนีอนิ
๙. ส่วนแม่เจาโคเจดสิบหา
๑๐. ปิวัน โสฉิมเหมินเจ
๑๑. ศพันหารอยวันักทา
๑๒. ระถวนวัน คัง นิพอายุ
๑๓. ลูกแลเขียนแลกทาด้วย
๑๔. ทานคัง นี้ข่องจโคคัง ขา
๑๕. อทิดสถานคัง นิ

คำอ่านปัจจุบัน

เลสตระบัด อรหัตถันสง
 สาร โดยพระใบนिरพานพาก
 ฟ้า ขอได้เยียงกู้อาอริสธา-
 นนีนแต่อันนี้ชื่อผู้กระทำพระ
 พินนินแล พ่ออายุได้เจ็ด
 สิบห้าปี วันโคฉิมเหมิน
 เจ็ดพันห้าร้อยวัน กระทา
 พระถวนวันเท่าคังนี้ อันนี้
 ส่วนแม่เจาโคเจ็ดสิบห้า
 ปี วันขริฉิมเหมินเจ-
 ศพันห้าร้อยวัน กระทา-
 ระถวนวันคังนี้ พ่ออายุผู้
 ลูกและเขียนแล กระทาด้วย
 ทานคังนี้ ขอจงโคคังข่า
 อริสฐานคังนี้

อักษรจารึกที่สำคัญซึ่งจะคงสลายเสียไม่ได้ คือ จารึกวัดสองคม 3 หรือจารึกหลักที่ 44* บราหฺมคักรราชจัดเจนอีกเช่นกัน คือ จารึกนี้เมื่อ พ.ศ. 1976** เป็นจารึกลานเงินใช้อักษรและภาษาไทย (บางคำมีตัวเชิงอักษรขอมเข้ามาด้วย) พบที่พระเจดีย์วัดสองคม อําเภอเมือง จังหวัดชัยนาท

ข้อความที่ปรากฏในจารึกมีอยู่ 2 ด้าน ด้านที่ 1 มี 7 บรรทัด ด้านที่ 2 มี 6 บรรทัด เมื่อพิจารณาทั้งด้านรูปสัณฐานและอักษรวิธีแล้ว จะเห็นได้ว่ามีข้อแตกต่างจากสมัยสุรขทัย ดังนี้ (อิงอร สุพันธ์วิเศษ, 2527 : 15-18, 20-21)

4.1.1 รูปสัณฐานอักษรบางตัวในจารึกนี้ แตกต่างไปจากอักษรจารึกที่พบแถบจังหวัดสุรขทัยอย่างเห็นได้ชัด เช่น ๒, ๒ (๗) ๑ (ง) ๖ (ฉ) ๗ (ด)

๓ (ท) ๘ (ธ) ๙ (น) ๙ (ร) ๑ (อ)

๙ (ย)

* กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำหนดเป็นจารึกเลขที่ 45/2499

** เดิมอ่านผิดเป็น 1916

4.1.2 มีการใช้อักษรซ้อนในลักษณะตัวเชิงของอักษรขอม ลักษณะนี้จะพบน้อยมาก-
ในจารึกหลักอื่น ๆ เช่น

พร = พระ ไผ่ = หน้
เหิน = เหมิน (หมื่น) เครื่อง = เครื่อง

4.1.3 การใช้นิยม (ๆ) มีการใช้นิยมเป็นครั้งแรก โดยจะใช้เป็นรูปเลข
สองของสมัยนี้ คือ ๑ เช่น วัน ๑ นี้แล = วัน ๆ นี้แล

เสถ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ = เสถ ๑ ๆ ๑ ๑ ๑ ๑

4.1.4 ใช้นิยมอักษรขอมเข้ามาปนด้วย* เช่น

โกสท = โทสก (โทศก)

นักสปีชดิวิสดี = นักสปีชดิวิสนิ (นักษัตริยจอตริศกนี้)

สุธม = สุวทุม (สุทธรม)

4.1.5 ตัวเลขที่เขียนแปลกไปจากเดิม เช่น

๑, ๒ = ๒ ๗ = ๓ ๙ = ๔

๘ = ๖ ๑ = ๓ ๕ = ๕

4.1.6 การเขียนจำนวนนับยังใช้ตัวอักษรและตัวเลขปนกัน* เช่น

พันสี่ร้อย๑๗ = พันเก้าร้อยเจ็ดสิบหก

๗พัน๑๑๑ = สามพันยี่สิบสอง

๗แสน ๑ พัน = สามแสนห้าพัน

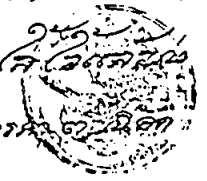
* ลักษณะการเขียนที่มีการใช้อักษรไทยและอักษรขอมปนกัน รวมทั้งการเขียนจำนวนนับเป็นตัวอักษรเป็นตัวเลขปรากฏชัดเจนในจารึกประดิษฐานพระธาตุ ซึ่งจารึกบนแผ่นเงินเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 20

ที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนแต่เป็นหลักฐานด้านการเขียนอักษรไทยที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึก แต่ในสมัยอยุธยาได้มีการบันทึกในรูปของเอกสาร สมุดไทย และใบลานด้วย โดยเฉพาะหลักฐานที่เป็นเอกสารสำคัญปรากฏว่ามีอายุตั้งแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรม คือ หนังสือของออกญาไชยาธิบดีศรีธรรมรงค์ฤทธิชัยอภัยพิริยปรากฏกรมพายุ เจ้าเมืองตะนาวศรีมหา นคร ถึง เรชอริลมาศ พ่อค้าชาวเดนมาร์ค ข้อความในเอกสารดังกล่าวได้บันทึกเวลาที่มีเอกสารนั้นเป็นเวลาทางจันทรคติ เมื่อตรวจสอบแล้วจะตรงกับ จ.ศ. 983 หรือ พ.ศ. 2164

รูปลักษณ์ของตัวอักษรโดยทั่วไปจะเหมือนกับในศิลาจารึก แต่จะมีข้อแตกต่างที่สังเกตเห็นได้ คือ ลักษณะการเขียนในเอกสารจะให้ความอ่อนช้อยกว่า ตัวอักษรจะไม่เป็นเหลี่ยมเป็นมุมชัดเจนเหมือนการจารึกบนศิลา นอกจากนี้การบันทึกบนเอกสารผู้เขียนสามารถเล่นหางตัวอักษรได้ถนัดกว่าด้วย ดังตัวอย่าง

๒. กฎอักษรม

- ๑. ...
- ๒. ...
- ๓. ...
- ๔. ...
- ๕. ...
- ๖. ...
- ๗. ...
- ๘. ...
- ๙. ...
- ๑๐. ...
- ๑๑. ...
- ๑๒. ...
- ๑๓. ...
- ๑๔. ...
- ๑๕. ...
- ๑๖. ...
- ๑๗. ...
- ๑๘. ...
- ๑๙. ...
- ๒๐. ...
- ๒๑. ...
- ๒๒. ...

พ.ศ. ๒๕๖๔ (จ.พ. ๙๕๓+๑๘๒)

จากการศึกษาด้านอักษรวิธีและรูปสัณฐานของตัวอักษรในศิลาจารึกและ เอกสาร
 ในสมัยอยุธยาแล้ว จะเห็นได้ว่าระบบอักษรวิธีโดยทั่วไปยังคงใช้อย่างเดียวกับอักษรวิธีของ
 พระยาสิโหน ยกเว้นข้อความบางตอนที่ยังใช้วิธีการของขอมเข้ามาด้วย ทั้งนี้อาจจะเป็น
 เพราะว่าการเขียนอักษรขอมควบคู่กันไปกับอักษรไทย ฉะนั้นเวลาจารึกอาจจะมี
 การนำวิธีการของอักษรขอมโดย เฉพาะอักษรขอมไทยเข้ามาด้วย ส่วนในด้านรูปสัณฐานนั้น
 ได้พัฒนาไปที่ละน้อย ๆ จนกระทั่งเป็นทรงเหลี่ยม เส้นตรง และหักมุมหักเหลี่ยมซึ่งจะเห็น
 ได้ชัดเจนในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นต้นมา (ธวัช ปุณณทก 2535 : 91)

จึงอาจจะสรุปถึงวิธีการเขียนอักษรไทยในสมัยอยุธยาตอนต้น ได้ดังนี้

1. รูปพยัญชนะบางตัวต่างไปจากอักษรสมัยพระยาสิโหนบ้าง ดังนี้

ก → ก, ก	ข → ข, ข
ฅ → ฅ, ฅ	ฉ → ฉ
ฉ → ฉ, ๕	ช → ช
ย → ๗	

2. รูปสระ อี อี เริ่มปรับจากทรงกลมมาเป็นทรงรี และพร้อมที่จะเป็นทรง
 เหลี่ยม ดังตัวอย่างข้างต้น

3. วรรณยุกต์ เอกและโท ได้ปรับเปลี่ยนแปลงปัจจุบัน นำใช้รูปกากบาท
 แทนวรรณยุกต์โทอีกต่อไป เช่น

พ่อสาม	= พ่อสาม (พ่อสาม)
พ่ออยู่	= พ่ออยู่ (พ่ออยู่)
พันแก้วร้อย	= พันแก้วร้อย
ชาเจ้า	= ชาเจ้า

4.2 อักษรไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย

สมัยอยุธยาตอนปลาย เริ่มตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า เป็นครั้งที่ 2 ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนับว่าเป็นยุคทองของกรุงศรีอยุธยา เพราะเป็นระยะเวลาที่บ้านเมืองมีความเจริญสูงสุดทุกด้าน สำหรับในด้านการเขียนจะเห็นได้ว่าลักษณะสัณฐานตัวอักษรใกล้เคียงกับปัจจุบันมาก ในยุคนั้นได้มีการติดต่อกับต่างประเทศซึ่งได้มีการทาสถาปัตยกรรมทางการค้ากันขึ้น โดยเฉพาะกับประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีหลักฐานที่เหลืออยู่ในประเทศฝรั่งเศสคือ พระราชสาส์นและหนังสือติดต่อทางราชการ เป็นสัญญาทางการค้าระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. 2231 และสาส์นของราชทูตในปีเดียวกัน

อาจกล่าวได้ว่า ลายมือที่เป็นตัวเขียนบนกระดาษในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแทบจะไม่ปรากฏอยู่ในเมืองไทยเลย ต้องไปค้นหาตัวอย่างมาจากต่างประเทศดังกล่าวแล้ว แต่ที่ยังเหลือเป็นหลักฐานในประเทศจะเป็นอักษรที่จารึกบนแผ่นศิลา คือศิลาจารึกวัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก จารึกขึ้นใน พ.ศ. 2225

อย่างไรก็ตาม ตัวอักษรที่ปรากฏในสนธิสัญญาทางการค้าระหว่างไทยกับ
ฝรั่งเศสก็คือสำเนาของออกพระวิสุตรสุนทรราชทูตที่ดี หรือศิลาจารึกวัดจุฬามณีที่ดี ส่วนแต่มีรูป
สัณฐานที่แทบจะกล่าวได้ว่าเหมือนกัน คือยังคงรักษารูปแบบของสุรขทัยไว้แต่จะเขียนเอน
ขวาและมีการย่อเหลี่ยมหักมุมมากขึ้นจนเกือบจะเป็นอักษรไทยย่อไปแล้ว* เพื่อให้เห็น
ลักษณะรูปสัณฐานตัวอักษรที่เด่นชัด จึงขอให้อ่านตัวอย่างประกอบดังนี้

* ยอช เซเดส์ ลงความเห็นว่าย่ออักษรไทยย่อ เกิดขึ้นในสมัยพระนารายณ์
มหาราช ซึ่งในครั้งนั้นจะใช้ในราชการ ดังงานหนังสือสัญญาการค้าระหว่างสยามประเทศกับ
ประเทศฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2231

ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลักษณะตัวอักษรไม่ได้แตกต่างไปจากอักษรไทยปัจจุบันนัก และจะแตกต่างไปจากตัวอักษรสมัยสุโขทัยเพียง 2-3 ตัวเท่านั้น เช่น

๑) เปลี่ยนเป็น ฟ ๒) เปลี่ยนเป็น ข ๓) เปลี่ยนเป็น ก

และ ๔) , ๕) เปลี่ยนเป็น ม (ยอช เซเดส์ 2503 : 17-18) ส่วนวรรณยุกต์ยังคงปรากฏอยู่เพียง 2 รูปเช่นเดิม แต่มีรูปสัทธานเหมือนวรรณยุกต์ที่ใช้ในปัจจุบัน

ในสมัยอยุธยาตอนปลายนี้ยังได้เปลี่ยนแปลงรูปสัทธานตัวอักษรจากอยุธยาตอนต้นไปบ้างทำให้เห็นเด่นชัดว่าใกล้เคียงกับปัจจุบัน เช่น

ปัจจุบัน	อยุธยาตอนต้น	อยุธยาตอนปลาย
ช	๕	๖ , ๗
ม	๘	๙
อ	๑๐	๑๑ , ๑๒

สำหรับรูปสระในสมัยอยุธยาตอนปลาย ได้มีการปรับเปลี่ยนเป็นทรงเหลี่ยมเหมือนอักษรขอมบรรจงเกือบทุกตัว ส่วนสระ ๑๓ ๑๔ ๑๕ จะเขียนเส้นหางยาวเพื่อให้เข้ากับพยัญชนะที่มีกจะ เส้นหางเช่นเดียวกัน

นอกจากอักษรตัวบรรจงที่ปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ แล้ว ยังได้พบเอกสารที่เป็นลายมือหวัดแต่จะใช้เขียนในลักษณะที่แตกต่างกัน คือ หนังสือที่เป็นลายมือบรรจงจะเป็นหนังสือราชการ ส่วนลายมือหวัดจะเป็นบันทึกส่วนตัว หรือเอกสารของเอกชน สำหรับการเขียนลายมือด้วยตัวบรรจงนั้น ถ้ามีการหักเหลี่ยมมุมมากขึ้นก็จะเป็นอักษรอีกชนิดหนึ่งซึ่งเรียกกันว่าอักษรไทยย่อเป็นอักษรที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลายนี้เช่นกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นลายมือของผู้เขียนที่ช่างประดิษฐ์ประการหนึ่ง ประกอบกับวัสดุที่ใช้เขียนหรือจารึกอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ ได้มีการเปลี่ยนจากการจารึกบนศิลา กลายเป็นจารึกลงบนวัสดุอื่น เช่น แผ่นทอง แผ่นเงิน และแผ่นไม้ ซึ่งมีความคล่องตัวและประดิษฐ์บรรจงมากขึ้น จึงเป็นผลให้มีการดัดแปลงวิธีการเขียนในรูปต่าง ๆ ได้ 3 รูปแบบ (กัตัญญ ชูชื่น 2534 : 24) คือ

1. อักษรตัวบรรจง อักษรชนิดนี้จะเขียนอย่างประดิษฐ์บรรจง ใช้สำหรับเขียนหนังสือสำคัญโดยจะจารึกหรือเขียนลงบนแผ่นเงิน แผ่นทอง สมุดไทยและแผ่นหิน ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชลักษณะตัวอักษรจะมีรูปร่างคล้ายสมัยอยุธยาตอนต้นคือยังคงลักษณะตัวอักษรสมัยพระยาสิท ซึ่งมีลักษณะกลม ๆ เอาไว้ ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ และ ศิลปจารึกวัดจุฬามณี ต่อมาคงจะพิถีพิถันในการเขียนมากยิ่งขึ้น ลายเส้นต่าง ๆ จึงเป็นเส้นตรง และหักเหลี่ยมมุมมากยิ่งขึ้นจนใกล้เคียงกับตัวอักษรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังปรากฏในพระมาลัยคาทลวง เป็นต้น ตัวอักษรชนิดนี้ต่อมาจึงได้ใช้เป็นแบบพิมพ์ และพิมพ์ขึ้นที่โรงพิมพ์กรุงเทพฯเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2378 เรียกว่า "ตัวพิมพ์"

2. อักษรตัวหวัด คืออักษรที่เขียนหวัดทำให้เส้นติดกันบ้าง ห่างกันบ้าง ใช้สำหรับเขียนจดหมาย ธุรกิจการค้า และเรื่องราวต่าง ๆ จะเขียนด้วยปากกา ปากกู่และดินสอ ปกติจะเขียนลงบนแผ่นกระดาษ จึงเรียกอักษรชนิดนี้ว่า "ตัวเขียน" อักษรชนิดนี้ปรากฏหลักฐานครั้งแรกใน พ.ศ. 2164 สมัยพระเจ้าทรงธรรม เป็นหนังสือที่ออกพระจอมเมืองศรีราชโกษา กรมการเมืองตะนาวศรี อนุญาตให้พ่อค้าเดนมาร์กเข้ามาค้าขายในประเทศไทย ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ออกพระวิสุตรสุนทรราชทูต มีจดหมายฉบับที่ 2 ถึงมูสลายี่ ก็เขียนด้วยตัวหวัดเช่นกัน

3. อักษรตัวย่อหรืออักษรไทยย่อ คือตัวอักษรที่เขียนอย่างวิจิตรบรรจงมีเส้นหนาบาง เขียนหางให้คล้ายอักษรขอมบรรจงหรืออักษรขอมจาริก รูปสี่เหลี่ยมเป็นทรงเหลี่ยมเส้นตรง หักเหลี่ยมย่อมุม ใช้สำหรับเขียนชื่อบ้าย ชื่อนักหนังสือ หนังสือสวด และหนังสือสำคัญ (ทองสิบ สุภะมาร์ค 2526 : 56-57) อักษรไทยย่อมีตัวอย่างตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตามที่โยช เซเดส์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ แต่ในความเป็นจริงแล้วอักษรรูปทรงดังกล่าวได้มีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรมแล้ว คือ หนังสือออกญาไชยาธิบดีศรีธรรม-คฤหาชย เมืองตะนาวศรี อนุญาตให้พ่อค้าเดนมาร์กเข้ามาค้าขายยังเมืองตะนาวศรีและกรุงศรีอยุธยา ต่อมาได้มีการใช้กันอย่างจัดแจงขึ้นในสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระถึงสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ดังปรากฏในหนังสือฉบับที่บันทึกในสมุดตราหลวง ซึ่งเขียนในจุลศักราช 1098 (พ.ศ. 2279)

(ตัวอย่างอักษรตัวบรรจง)

คำจารึกพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ (บางตอน)

ม้ายิ่งพระนครศรีอยุธยา ศักราช 800 มะเมียศก ครั้งสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าสร้างวัดมเหยงเสวยราชสมบัติ แลสมเด็จพระราเมศวร.
..พระราชกุมานทหารเสด็จไปเมืองพิษณุโลก ครั้งนั้นเห็นหน้าพระเนตรพระ
พุทธเจ้าพระชินราชตกออกมาเป็นโลหิต ศักราช 802 วอกศก ...
เกิดเพลิงไหม้พระราชมนเทียร ศักราช 803 ระกาศก ...
..เกิดเพลิงไหม้พระที่นั่งตรีมุข ศักราช 804 จอศกสม
เด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จไปเอาเมืองเชียงใหม่ แลเจ้า...
เมืองมิได้ทรงพระประชอนแลทับหลวงเสด็จกลับคืน

คำอ่าน

ม้ายิ่งพระนครศรีอยุธยา ศักราช 800 มะเมียศก ครั้งสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าสร้างวัดมเหยงคี เสวยราชสมบัติ แลสมเด็จพระราเมศวร...
..พระราชกุมารเสด็จไปเมืองพิษณุโลก ครั้งนั้นเห็นหน้าพระเนตรพระ
พุทธเจ้าพระชินราชตกออกมาเป็นโลหิต ศักราช 802 วอกศก...
เกิดเพลิงไหม้พระราชมนเทียร ศักราช 803 ระกาศก...
..เกิดเพลิงไหม้พระที่นั่งตรีมุข ศักราช 804 จอศก สม
เด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จไปเอาเมืองเชียงใหม่ แลเจ้า...
เมืองมิได้ พอทรงประชวรแลทับหลวงเสด็จกลับคืน

จดหมายฉบับที่ 2 (ตัวหวัด)

คณาจาริก

หนังสือออกพระวิสุทฐนทรราชทูต ออกหลวงกัลยาราชไมตรี
อุปัฏฐกแลออกขุนศรีวิสารวาจาตรีทูต มาถึงมูสุตาลัยซึ่งโตม้ง
คัมภุมบันธุ์ทั้งปวง ด้วยท่านสามแดงความยินดีแลนับถือเอา
ให้สำเร็จการทั้งปวงตามพระราชหฤทัยพระมหากษัตริย์ราชผู้
เป็นเจ้าอัตถิน แลบัดนี้ได้พบท่าทางอันจเขียนมาหาท่าน
แจ้งว่ามีน้ำใจอันยินดีต่อท่านเหวนาทานจงมีกรด เมื่อ
แลท่านรู้ว่าอัตถินทั้งปวงมา ถึงถารณที่อันเป็นสุขสนุกส
บายอยู่ แลอันเหมายนี้เสมอใจนิก แลเหวน่ายังสามเดือนจ
ไปไปถึงพระมหากษัตริย์ราชผู้เป็นเจ้าแลจใดเอาแจ้งให้ละ
เอียดว่าท่านเอาใจช่วยในราชการแห่งพระมหากษัตริย์
ราช และเชื่ออยู่ว่าท่านมีน้ำใจรอนรนช่วยทำการทั้งปวงแล
เหวน่าท่านจงส่งเครื่องบันนากการอันเหลืออยู่นั้น เขาไปตาม
พระมหากษัตริย์ราชเจ้าต้องประสงนนี้ แลอัตถิน อาทาน
ช่วยเร่งรัดครุอันสั่งสอนเด็กซึ่งอยู่เรียนนนี้ให้รู้สันตจใด
กลับเข้าไปยังกรุงศรีอยุธยาอันพระมหากษัตริย์ราชต้องพระ
ราชประสงนนี้ แลอัตถินขอแก่พระเป็นเจ้าให้บำรุง...ให้
มีบุญพหจาเริญสืบไป และหนังสือนี้เขียน ณ เมือง---ใน
วันพฤหัสบดีแถมสองคำปีเถาะนพศ สักราช 2231

คำอ่านนันทบทันตสูตรคัมภลวง (บางตอน)

จุลลัทธิราช 1098 แลแต่แต่งพระบาทีมาคุมเท่าถึง
ตรงแต่งเนื้อความคัมภลวงครั้งนี้ แลจรรู้ว่าวางอยู่นั้นจกโลกกัน
สักขีสิบปีนั้นนมีได้แจ้ง

เมื่อแรกแต่งพระมหาชาติคัมภลวงนั้นจุลลัทธิราชได้ 844 ศก
แต่งนันทบทันตสูตรคัมภลวงครั้งนี้จุลลัทธิราชได้ 1098 ศก
วางกันอยู่ถึง 254 ปี

นันทบทันตสูตรที่พระบาทีเป็นปรกติหย่างเทศนาทรงบวงมีอยู่ในพระ
กัมภลวงนิภายะศีลขันธนั้นตั้งงเอวัมเมก่อน นันทบทันตสูตรอันมีใน
พระอรรถกถาแก้พระกัมภลวงนี้ อันพระมหาพุทธะสิริ เถร เจ้า
แต่งเบนพระบาทีคัมภลวงนี้มิได้ตั้งง เอวัมเมก่อน เลย บุคคลผู้มีปัญญา
อย่าฟังสงไสยว่า นันทบทันตสูตรนี้นอกคัมภลวงพระอาณนทะแลนออกสังคายะ
นายะ นันทบทันตสูตรนี้ มีนสงคายะนายะแท้จึงแล

นายสัง ขุบพระบาที

ข้าพระพุทธเจ้า

นายสา

นายทอง ขุบเนื้อความ

พระสมุคขาวหย่างนี้บอกด้วยพุนสามครั้ง จึงลงน้ำกันเชื่อมครั้ง

หนึ่ง จึงเขียนพระอักษร แล้วจึงลงน้ำกันเชื่อมอีกสามครั้ง แม้นจะ

ต้องนี้มิได้ลบเลือนเลย หย่างบอกด้วยพุนแลน้ำกันเชื่อมนี้ของ

หลวงโศตีกนอกราชการทูลเกล้าทูลกรหม่อมถวาย

พระสมุคนี้ซึ่งได้หนัก 2 ชั่ง 2 ตาลึง 1 บาท 2 สลึง

นันทบทันเทศศรคหหลวง

คำอ่านปัจจุบัน

(อักษรขอมย่อ) ดับกาลนั้น อันว่าสมเด็จพระบรม... รรยา ก็มีพุทธจินดา
จางง ตั้งพระองค์ปริวิตก ตั้งถาอันว่าพระสราพองค์ใด จักมีฤทธิไกรอดุลย
กอบด้วยคุณบุญญา อันได้บรมมามากแล้ว แลแก้ล้าสามารถ อัน
ฉลาดในอุบายมากนัก จึงจักทรงพระยานาคได้ ก็จะทำให้ทรงมานัตนั้น
ซึ่งนันทบทันท์ อันตนได้เป็นใหญ่กว่า ในนาคาบรรษัท น้ำใจก็ทัก-
ขละ มีมาเยยกขึ้นไว้ ประดุจธงชัยปลิวยาบ ใจหายาบซ้าล้นพัน อันบุท-

คลจะทรงมานายก ซึ่งพระยานาคอันร้าย ใจหายพาลหายยศ และจะเปลื้อง
ปลดพระยานาค จากมารคมฤจณาฤชฎี อันมิบริสุทธิ์ อันสับบุรุษ
พาลา สมปรารถนาปริยาคม เสพด้วยสามารถอันหลง และจะดำรงใจเข้าไป
ในทางธรรมอันเลิศ อันประเสริฐบริสุทธิ์ อันสับบุรุษทั้งผอง ส่องเสพ
ในธรรมา สมเด็จพระรคสรณาภวโลกย์ ก็เห็นพระมหาโมคคัลลา ผู้เป็น
ทุติยาสราพกระเสริฐ ฤทธิ์ล้ำเลิศกมลเลนตรา จักกระทำปราณีหารีย์

(อักษรขอมย่อ) แห่งนิกรสรณพราหมณา แลเสวกามาตย์ราชบัณฑิตย์

(อักษรขอมย่อ) เป็นถนิม รัตนวิริฐิตกรรณา แห่งเมธาในภวโลกย์นี้แล

นันท	พ่ายศิษย์ซ้าย	ภควา
ปนนทะ	นาเคนตรา	กราบเกล้า
สูตร	ทิมิกายสา	ทรเลิศ
บริบูรณ	ธรรมพระเจ้า	เทศน์ไว้ควรยอ

เจ้าฟ้าธรรม	ท่านแท้	พยายาม
ธิเบศร์	กุมารนาม	บอกแจ้ง
ไชยเชษฐ์	ปัญญาคาม	วีรภาพ
สุริยวงศ์	ทรงแต่งแก้ง	กล่าวเกลี้ยงนรินทร์

สำหรับอักษรวิธานสมัยอยุธยาตอนปลายยังคงเป็นระบบเดียวกับสมัยอยุธยา-
ตอนต้นซึ่งตรงกับอักษรวิธานไทยปัจจุบัน แต่จะมีบางคำที่เขียนตามความนิยมในสมัยนี้ เช่น

พจนครคีรอยุธยา	พระนครศรีอยุธยา
พระที่นั่งตำมุกข	พระที่นั่งตรีมุข
เกกเกว	แก่กัน
กัมขัษฏวิ	กุ่มบันหยี่
ชอแหว่งหัง	ที่แห่งหนึ่ง

ในส่วนของวรรณยุกต์นั้น ก่อนสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศคงจะมีวรรณยุกต์
เพียง 2 รูปคือ เอกและโท ต่อมาจึงตามฉิ่งเป็นฉบับที่เรียบเรียงขึ้นในสมัยพระเจ้าอยู่หัว
บรมโกศ ปรากฏว่ามีวรรณยุกต์ครบทั้ง 4 รูปแล้ว และได้อธิบายถึงวรรณยุกต์ตรีและจัตวา
อยู่หลายตอน เช่น "...เหล่าอักษรเสียงสูง 11 ตัว เหล่าอักษรกลางก้องต่ำ 24 ตัว อัน
มีแต่ไม่มีเอก ไม่มีโท และเสียงวิ่งเข้าหากันเป็นเสียงไม้ตรี ไม้จัตวาอยู่นั้นเอง..." และอีก
ตอนหนึ่งว่า "...อักษรกลางเบาไม่มีก้อง 9 ตัว เหล่าเตี้ยนี้ เหมือนบุรุษแต่สามคนคือ ก ก ก
แต่มีความรู้มากกว่าคนหกคนนั้นแล้ว คือเพิ่มไม้ตรี ไม้จัตวาเข้าอีกสองคำมี เกา เก่า
เก้า เก้า เก้า เป็นเสมือนคนสามคนนั้น เหตุว่ามีความรู้มากจึงรู้คนทั้งหกคนนั้นได้แล..."

จากคำอธิบายเรื่องไม้ตรี ไม้จันทน์นั้น แสดงให้เห็นว่าไม้ตรี ไม้จันทน์เริ่มมาช
มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2275 ซึ่งเป็นปีที่เรียบเรียงจินตามณี หรือก่อนหน้านั้น (ธวัช บุณรัตก
2536 : 64-65) แต่ ประเสริฐ ณ นคร ให้ความเห็นว่าต้นฉบับจินตามณีที่เราพบอยู่นั้น
เป็นฉบับที่คัดลอกขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (2531 : 50)

วิวัฒนาการของตัวอักษรไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังได้กล่าวมานี้ หลักฐานที่เด่น
ชัดส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปของศิลาจารึกและเอกสารของชาวต่างประเทศเป็นสำคัญ ทั้งนี้
เนื่องจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสมุดไทยดำ สมุดไทยขาวและการจารลงบนใบลาน มีหลง
เหลือมาถึงสมัยหลังน้อย เพราะการเสียดวงศรีอยุธยาแก่พม่าในครั้งที่ 2 ได้สร้างความเสีย
หายให้แก่กรุงศรีอยุธยาในแทบทุกด้าน ฉะนั้นเอกสารต่าง ๆ ที่เคยมีอยู่เป็นจำนวนมากคง
กระจัดพลัดพรายหรือมอดไหม้ไปในกองเพลิงเป็นส่วนใหญ่ หลักฐานทางเอกสารที่ปรากฏเด่น
ชัดจะมาเริ่มอีกครั้งในสมัยกรุงธนบุรี เป็นต้นมา

สรุปสาระสำคัญของบทที่ 4

หลักฐานทางตัวอักษรทั้งในสมัยสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยา จะปรากฏในรูป
ของศิลาจารึกมากกว่าในอื่น ๆ เพราะเป็นวัสดุคงทนจึงยังคงอยู่ถึงปัจจุบันได้แต่จารึกใน
สมัยกรุงศรีอยุธยามีน้อยกว่าสมัยสุโขทัย เพราะคนอยุธยาจะเขียนหนังสือลงบนวัสดุที่มั่งค
ทนถาวร เป็น กระดาษหรือใบลานเพราะเขียนสะดวกกว่าการจารึกบนศิลา แต่วัสดุดัง
กล่าวได้เสื่อมสลายไปทั้งจากสงครามและปัจจัยธรรมชาติ จึงหลงเหลือมาถึงปัจจุบันน้อย
ตรงกันข้ามกับการจารึกบนศิลาจะให้รายละเอียดที่แน่ชัด คือจะบ่งบอกระยะเวลาไว้ด้วยว่า
จารึกเมื่อใด รูปสัณฐานเป็นอย่างไร แต่รูปสัณฐานของตัวอักษรในศิลาจารึกย่อมจะสวยงาม
สู้การเขียนในกระดาษหรือการจารบนใบลานย่อมเปรียบเทียบไม่ได้ เพราะการจารึกต้องอาศัย
แรงและเวลามากกว่า

หลักฐานด้านการเขียนที่เป็นหนังสือ หรือเอกสารนั้น เวลาใช้ต้องระมัดระวัง เรื่องระยะเวลาในการเขียนไว้ด้วยถ้าไม่มีหลักฐานอื่นมาประกอบให้ชัดเจน เพราะผู้คัดลอกอาจจะเพ่งลอกเพ่งเขียนก็ได้ นอกจากนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงข้อความไปด้วยโดยคัดลอกเฉพาะสาระของเรื่องไว้เท่านั้น หลักฐานทางด้านเอกสารหรือหนังสือที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบันมักจะปรากฏอยู่ในต่างประเทศเสียมากกว่า

อักษรไทยสมัยอยุธยาตอนต้น ยังคงลักษณะของอักษรสมัยพระยาโลไทยอย่างชัดเจน เช่น มีการเขียนไม้หันอากาศ และคงเส้นโค้งอยู่ แต่มีการคลี่คลายรูปสัณฐานออกไปบ้าง เช่น สระ อะ เขียนเป็นเส้นต่อกัน (๖) สระ อี อี มีลักษณะริมากขึ้นคล้าย ๆ อักษรขอม และที่พิเศษออกไป คือเมื่อมี ร ความ จะเขียนเป็นรูปตัวเชิง ร เช่นเดียวกับ อักษรขอม รวมทั้งมีการใช้อักษรซ้อนตัวอื่น ๆ เช่น ของขอมซึ่งปรากฏเด่นชัดในจารึก วัดสองคม 3 (หลักที่ 44) ในสมัยนี้มีการใช้ไม้ยมกเป็นครั้งแรก

อักษรไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย ลักษณะสัณฐานตัวอักษรใกล้เคียงกับปัจจุบัน ซึ่งเป็นตัวอักษรที่ได้คลี่คลายมาจากอักษรสมัยอยุธยาตอนต้น โดยมีการพัฒนาไปที่ละน้อย ๆ จนกระทั่งเป็นทรงเหลี่ยม เส้นตรง หักเหลี่ยมหักมุมและเขียนเอนขวา

หลักฐานทางตัวอักษรจะปรากฏในรูปสนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยและประเทศทางตะวันตกที่เข้ามาค้าขาย เช่น เดนมาร์ก ฝรั่งเศส เป็นต้น นอกจากนี้ก็จะเป็นศิลาจารึกวัดจุฬามณี

บนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ มีตัวอักษรบางตัวที่แตกต่างไปจากอักษรสุโขทัย เช่น ก ข ท และ ม รูปสระจะเป็นทรงเหลี่ยมเหมือนอักษรขอมบรรจงเกือบทุกตัว สระ ๖อ ๖อ ๖อ จะเขียนเส้นหางยาว ส่วนวรรณยุกต์ยังคงมี 2 รูปเช่นเดิม แต่เขียนเหมือนกับปัจจุบัน

ตัวอักษรสมัยอยุธยาตอนปลาย มีอยู่ 3 รูปแบบ คือ

1. อักษรตัวบรรจง จะเขียนอย่างประณีต ใช้สำหรับเขียนหนังสือสำคัญ อักษรชนิดนี้ต่อมาได้เข้าเป็นแบบพิมพ์เมื่อกำเนิดการพิมพ์ขึ้นแล้ว เรียกว่า "ตัวพิมพ์"

2. อักษรตัวหวัด จะเขียนหวัดทำให้เส้นติดกันบ้าง ห่างกันบ้าง ใช้สำหรับเขียนจดหมายธุรกิจการค้า และเรื่องราวต่าง ๆ จะเขียนด้วยปากกา ปากไก่ และดินสอ โดยปกติเขียนลงบนแผ่นกระดาษ จึงเรียกว่า "ตัวเขียน"

3. อักษรตัวย่อ หรือ อักษรไทยย่อ จะเขียนอย่างวิจิตรบรรจง มีเส้นหนา-บาง เขียนหางให้คล้ายอักษรขอมบรรจง หรืออักษรขอมจารึก รูปสี่เหลี่ยมเป็นทรงเหลี่ยม เส้นตรง หักเหลี่ยมย่อมุม ใช้สำหรับเขียนชื่อป้าย ชื่อหนังสือ หนังสือสวด และหนังสือสำคัญ

อักษรวิธีสมัยอยุธยาตอนปลาย ยังคงเป็นระบบเดียวกับสมัยอยุธยาตอนต้น แต่จะมีคำบางคำที่เขียนตามความนิยมในสมัยนั้น สำหรับวรรณยุกต์ยังหาข้อยุติไม่ได้ว่ามีครบทั้ง 4 รูปแล้วหรือไม่มี

คำถามท้ายบท

1. หลักฐานทางด้านตัวอักษรในสมัยอยุธยาจะปรากฏในรูปใดบ้าง
2. เอกสารสมัยอยุธยาที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบันจะปรากฏอยู่ที่ใด
3. อักษรสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นอย่างไร
4. เพราะเหตุใดคนอยุธยาจึงบันทึกภาษาไทยด้วยวิธีการของขอมด้วย เช่น มีการใช้อักษรขอม หรือเขียนอักษรไทยปนอักษรขอม
5. อักษรสมัยอยุธยาตอนต้นแตกต่างไปจากสมัยพระยาสิทโทยังอย่างไรบ้าง
6. อักษรสมัยอยุธยาตอนปลายเริ่มต้นจากสมัยใด มีลักษณะอย่างไร
7. อักษรไทยที่ใช้ในสมัยอยุธยาตอนปลายมีอยู่ที่ไหน อธิบาย
8. จงกล่าวถึงอักษรวิจิของอักษรสมัยอยุธยาตอนปลายมาโดยสังเขป
9. จงอ่านข้อความต่อไปนี้ เป็นอักษรวิจิปัจจุบัน

บทกวีนิพนธ์: บท นิลฉวีวรรณ: ๒๒๕

๑๑ จตุรกายประนมจรประนม สวัสดิ์ไบญาทงศ แดงบาท
กลุขวง กษิเนนทรวงมณ ๑ อันซึ่งเวระลภภัก
ปาวโรกขปญจมา ทายไฟพร: โคชวินิทว นพฤกษไฟทอพลน
๑ ทนึ่งซักข์จกรประนม นลคชอถวธรรม พะบวิยักลวมจรรณ

ภิกขุพาศว ๑ ทนึ่งซักข์จกรประนม อษัตงขตั้งว ไปน
กัทนคณิอศิกร สัตวโลกยชชทริ ๑ ทนึ่งซักข์นบพธธยม
ภวเยชเมดิ สคจทรงอภภทหนวิ อุกษรทมทิมมา ๑๒๕
๑ ทนึ่งซักข์นบประมจกร กฤษณภวชกฤษณค ทรงครทททท

๑๓ อุกกัไวจระเสจไฟยม ๑ ทนึ่งซักข์นบพระภมแลศ ๑ ทว:
อภทว พมดโณม สคททอบพทททกโณม จรรอตำทท ๑ ทนึ่ง
๑ ทนึ่งซักข์นบสททเนทว อปโกยทงท โดยเรศทวเสจอิไปนท ทน
๑๔ ทนึ่งซักข์นบสททเนทว สลิลลททททท ทว

